

משרד החינוך
מינהל החינוך הדתי

יד יצחק בן צבי

עקב

פרשה ארץ ישראלית

נאות קדומים וייחודם של שבעת המינים במקורות

מאת: טליה זיסקין

שהוגדרה על ידי ראשי חברת 'נאות קדומים' היא חידוש הברית בין תרבות הרוח של עם ישראל לבין אדמת ישראל בדרך של העלאת נופי הארץ ותופעות הטבע שלה, באספקלריה של קדמוני העם, כפי שבאו לידי ביטוי בצמחית התרבות הישראלית במשנה, בגמרא, באגדה ובפולקלור (דבר 26.8.1968).

כבר בבית הוריו, ד"ר אפרים וחנה הראובני, שאב נגה בנם את החינוך לאהבת הארץ ולהעמקה בלימוד על הצומח במקורות ישראל. באוניברסיטה העברית בהר הצופים הקימו מוזאון לצמחי התנ"ך והספרות התלמודית - שנהרס במלחמת העצמאות - וחלמו להקים את 'גן הנביאים ורז"ל' שמטרתו הייתה לחבר למקורות ישראל. אם את עצם צלצול דברי הנביאים לא נוכל לשמוע עוד, אבל לראות נוכל מאשר ראו הם, ולהריח את אשר הריחו... הבה אפוא ונסדר גן צמחי ספרותנו העתיקה, ונלמד לכתוב בו ולקרוא שם מספר הספרים ושיר השירים באותיות ובצבעים אשר בהם כתוב ספר הספרים ומקור כל השירים... (מתוך תוכנית "גן הנביאים וחכמי התלמוד", מאת ד"ר אפרים וחנה הראובני, 1925). נאות קדומים היא מעין הגשמת חזונו על ידי בנם.

בשנת 1994 זכו נגה הראובני וצוות נאות קדומים בפרס ישראל על תרומה מיוחדת לחברה ולמדינה: "נאות קדומים - השמורה הלאומית של טבע הארץ במקורות ישראל - היא תופעה ייחודית המציגה את הטבע והחקלאות של ארץ ישראל, כפי שנשזרו ונארגו במורשתנו: בתנ"ך, במשנה, בגמרא, במדרשים ובמסורת. היא מקרבת את בני הארץ ובני התפוצות אל הארץ ואל צמחיה תוך גישור בין ימי המקרא והמשנה לימינו אלה" (מדברי השופטים שהעניקו לנגה הראובני ולצוות נאות קדומים את פרס ישראל על תרומה מיוחדת לחברה ולמדינה).

כיום מתקיימים בנאות קדומים סיורים בדגש על הטבע במקורות ישראל, פעילויות לתלמידים ולקהל הרחב.

לעיון נוסף

- הראובני נגה, טבע ונוף במורשת ישראל, נאות קדומים 1980
- אתר האינטרנט של נאות קדומים <https://www.n-k.org.il>

משה מתאר את ארץ ישראל, וכחלק מתיאור זה הוא מזכיר את שבעת המינים. פי ה' אֶלֶהֶיךָ מְבִיאָךְ אֶל-אֶרֶץ טוֹבָה: אֶרֶץ נַחֲלֵי מַיִם, עֵינַת וּתְהַמֹּת וְיָצִיִּים בְּבִקְעָה וּבְהָר. אֶרֶץ חֹטֶה וְשֹׁעֵרָה, וְגִפְן וּתְאֵנָה וְרִמּוֹן; אֶרֶץ-זֵית שֶׁמֶן וְדָבָשׁ (דברים ח ז-ח). צמחים אלה מייצגים גידולים בסיסיים שהיו בשימוש בארץ מימי המקרא ומופיעים גם בדברי הנביאים ובמקורות חז"ל. עובדה זו מדגישה את מקומם בתרבות החקלאית של ארץ ישראל זה אלפי שנים.

פירות ודגנים נוספים צמחו בארץ ישראל כבר בימי המקרא, למשל כשיעקב שולח את בניו למצרים ויאמר אֲלֵהֶם יִשְׂרָאֵל אֲבִיהֶם, אִם כֵּן אֶפּוֹא זֹאת עֲשׂוּ קְחוּ מִזְמֶרֶת הָאֶרֶץ בְּכֵלֵיכֶם וְהוֹרִידוּ לֵאמֹר מִנְחָה, מִעֵט צִרִי וּמִעֵט דָּבָשׁ, נְכֹאת וְלֵט בְּטָנִים וְשִׂקְדִים (בראשית מג יא). מה מאפיין את שבעת המינים דווקא?

נגה הראובני, שמילדותו ולכל אורך חייו עסק בחיבור המקורות לטבע הארץ, מאיר שהתקופה שבין פסח לשבועות חיונית לקביעת גורלם של שבעת המינים. בתקופה זו, שבה נפתחים פרחי הזית והגפן, הרימון והתמר, התאגה חונטת את פגיה וגרעיני השעורה והחיטה מתמלאים, מזג האוויר בארץ הפכפך. תנאי אקלים קיצוניים ומנוגדים, הקובעים את גורל היבול, יכולים להיתפס כנובעים מכוחות אלוהיים שונים, וכך יכול לגבור הפיתוי לעבוד אלילים. כמה פסוקים לאחר תיאור הארץ ופירותיה אנו מצויים הַשְּׁמֶר לָךְ פֶּן-תִּשְׂכַּח אֶת-ה' אֱלֹהֶיךָ, לְבַלְתִּי שָׁמֶר מִצְוֹתַי וּמִשְׁפָּטַי וְחֻקֹּתַי, אֲשֶׁר אֲנֹכִי מִצְוֶה הַיּוֹם. פֶּן-תֹּאכַל וְשִׁבְעָתָ: [...] וְרַם לְבַבְךָ; וְשִׁכַּחְתָּ אֶת-ה' אֱלֹהֶיךָ, הַמּוֹצִיאֶךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבֵּית עֲבָדִים [...] וְאִמְרָתְךָ בְּלִבְבְּךָ: כֹּחִי וְעַצְמִי יְדִי עָשָׂה לִי אֶת-הַחֵמֶל הַזֶּה (דברים ח יא-יז). מטרת הבחירה בפירות אלה היא להזכיר את התלות בהקב"ה דווקא. מצוות ביכורים, שעניינה חיבור תוצרת האדמה לה' ולא הודיה לעבודה זרה, גם היא נעשית רק מפירות אלה ועתה הנה הבאתי את ראשית פרי האדמה אשר נתת לי ה' (דברים כו י).

כדי להביא להיכרות מעמיקה עם הצומח הארץ הישראלי המוזכר במקרא ובמקורות חז"ל הוקם פארק נאות קדומים - השמורה הלאומית של טבע הארץ במקורות ישראל. לאחר פגישה של נגה הראובני עם דוד בן גוריון ב-1964 הוקצו לנאות קדומים 2500 דונם של גבעות באזור יער בן שמן. במסגרת הכשרת השטח נשתלו צמחי ארץ ישראל העתיקה, כרמי הגפן והזית, ונחפרו ושוחזרו מתקנים חקלאיים קדומים. מטרת המפעל כפי